

УДК [378.011.3-051:37.013.42]:37.091.33

Н. Б. Ларіонова

**ПРОЕКТНИЙ МЕТОД У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ
ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ
У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНИХ ПРАКТИК**

Загострення соціальних проблем в Україні, суттєві зміни в суспільній свідомості й визнання професійної соціально-педагогічної діяльності як вагомого чинника реалізації соціальної політики держави вимагає оптимізації технологічного забезпечення практико-орієнтованої підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах.

У зв'язку із цим, а також з урахуванням специфіки професії актуальним є використання у професійній підготовці соціальних педагогів процесуальних технологій, які розвивають потенціал особистості й мають спрямованість на надпредметну пошукову освітню діяльність, зокрема, проектного методу.

У науковій літературі представлені різні аспекти проектної діяльності фахівців: філософія проектної діяльності (Й. Ляхов), психологія проектної діяльності (Н. Матяш), зміст проектної діяльності (Д. Діксон, Д. Джонс, Я. Дітріх, П. Хілл), особливості проектного навчання (Г. Ільїн, Н. Пахомова, Є. Полат, І. Чечель), особливості соціально-педагогічного проектування (І. Вагнер, А. Лукіна й ін.), використання методу проектів у професійній підготовці соціальних педагогів (М. Агапова, А. Прокопенко, А. Семено).

Проте, проблема використання проектного методу в практичному навчанні майбутніх соціальних педагогів залишається недостатньо вивченою.

Мета статті – обґрунтувати основні аспекти використання методу проектів у процесі навчальних практик з метою формування у майбутніх фахівців професійної готовності.

Під професійною готовністю соціальних педагогів ми розуміємо інтегративне, стійке й динамічне утворення особистості майбутнього спеціаліста, сутнісними характеристиками якого є спрямованість на соціально-педагогічну професію як соціальну й особистісну цінність, опанована система способів здійснення соціально-педагогічної взаємодії, сформованість професійної самосвідомості, яке є регулятором та умовою успішної самостійної фахової діяльності відповідно до вимог, змісту її здійснення та існуючих стандартів оцінювання її ефективності, виступає основою для подальшого особистісно-професійного самовдосконалення.

На основі системного підходу та положень теорії діяльності в структурі професійної готовності майбутніх соціальних педагогів нами було визначено: ціннісно-смыслову готовність як стійку позитивну настанову на професійну діяльність на основі системи мотиваційно-ціннісних ставлень

особистості до призначення професії, професійної діяльності, професійного спілкування, прояву себе в професії, набутих особистісних смислів опанування соціально-педагогічною діяльністю; операційну готовність як здатність реалізовувати необхідні в контексті соціально-педагогічної ситуації професійні функції на основі опанованих способів професійної дії та розвиненої системи професійних здібностей; рефлексивну готовність як здатність до аналізу й самоаналізу, самостійного формування й корекції професійної самооцінки та Я-концепції, професійного самовдосконалення, розвитку своїх творчих здібностей.

В якості концептуальної основи для обґрунтування проектного методу як основного у практичному навчанні майбутніх соціальних педагогів ми обираємо положення теорії евристичного навчання (А. Андреев, В. Андреев, Н. Громова, Ю. Кулюткін, Л. Спирін, Н. Тализіна, Д. Троїцький, А. Хуторської та ін.) і проектного підходу в навчанні (В. Веселова, В. Гузеєв, І. Джужук, В. Загвязинський, Є. Ісаєв, Є. Полат, Г. Селевко, В. Штурба й ін.).

Згідно з теорією евристичного навчання освітній процес варто інтерпретувати не як процес формування знань, умінь і навичок, а як процес освоєння різними видами діяльності, яка є більш широким поняттям (крім знань, умінь і навичок припускає мотиваційний, оцінний та інші аспекти навчання), тому метою навчання є конструювання учнем власного сенсу, цілей і змісту освіти, а також процесу її організації, діагностики й усвідомлення результатів [1].

Відповідно до проектного підходу формування загальних і професійних компетенцій студентів розглядається як спеціально організована самостійна освітня діяльність під керівництвом педагога по вирішенню значимої для студентів проблеми [2].

Найбільш змістовне розуміння методу проектів сформульоване Є. Полат: метод проектів – певним чином організована пошукова, дослідницька, творча, пізнавальна діяльність, тих, хто навчається, індивідуальна або групова, яка передбачає процес досягнення результату певними методами, прийомами, що приводить до розвитку пізнавальних навичок, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному полі, аналізувати, висувати гіпотези [2].

Узагальнений аналіз досліджень, присвячених методу проектів, дозволяє визначити ряд принципів дидактичних можливостей проектною діяльністю, яка: 1) є специфічним способом оволодіння знаннями в процесі практичної діяльності; 2) забезпечує цілісність освітнього процесу, дозволяє в єдності здійснювати розвиток, навчання й виховання; 3) розвиває загальні й спеціальні здібності, проектну культуру, абстрактно-логічне мислення, наочно-образну пам'ять; 4) розвиває потребу в знаннях, формує високі мотиви навчання; 5) забезпечує інтеріоризацію засвоєваних знань; 6) сприяє формуванню регулятивних компонентів самосвідомості: саморегуляції, самоаналізу й самоконтролю діяльності, відповідальності,

прогнозування; 7) змінює найбільш значимі елементи особистості – самосвідомість і спрямованість [2 – 6].

Проект завжди спрямований на результат, у цьому виражається його прагматична спрямованість. Результат можна одержати при рішенні актуальної професійно або особисто значимої проблеми, його можна побачити, осмислити, застосовувати в реальній практичній діяльності [5].

Організація практики в реальних умовах професійної дійсності з одного боку вимагає, з іншого, – створює оптимальну можливість максимального наближення проектної діяльності студентів до професійної діяльності фахівців. Відповідно змістом навчально-професійної діяльності практикантів повинно стати соціальне проектування – науково-теоретична й одночасно предметна практична діяльність по створенню проектів розвитку соціальних систем, інститутів, соціальних об'єктів, їх властивостей і відносин на основі соціального передбачення, прогнозування й планування соціальних якостей і властивостей, що є значимою соціальною потребою [7, с. 3].

Проекти, організовані в процесі практики, дозволяють створювати проблемні професійні ситуації, управляти практичним навчанням, активізувати пізнавальну діяльність студентів професійної спрямованості, сприяють більш ефективному засвоєнню знань, розвитку професійних здібностей.

Особливу актуальність використання даного методу здобуває в контексті реалізації компетентнісного підходу. Якщо розглядати проект як єдність мети й дії, а вміння як властивість особистості виконувати певні дії в нових умовах на основі раніше набутих знань, то очевидним є взаємозв'язок між процесами формування дій і потрібних умінь за допомогою реалізації проектів у професійному навчанні. Завдяки цьому майбутні фахівці, володіючи певними знаннями, досягають певного рівня сформованості групи загально професійних здібностей (діагностичних, аналітичних, дидактичних, проектувальних, організаторських), які дозволять успішно здійснювати самостійну соціально-педагогічну діяльність.

За визначенням А. Прокопенка, проектний метод поєднує в собі три модули часу: майбутнє представлене етапом цілепокладання й формулювання передбачуваного результату; сьогодення – здатністю до аналізу актуальної ситуації розвитку індивіда, групи або родини й наявних власних ресурсів, необхідних для розв'язання проблеми; минуле відбите в особистісному досвіді, без опори на який неможлива побудова проекту, оскільки це задум, що припускає актуалізацію особистісного початку студента, а також досвіду, отриманого в результаті участі у квазіпрофесійній діяльності [8].

Зазначена особливість методу сприяє опануванню студентами-практикантами управлінською функцією, причому в різних її аспектах, поступовій підготовці до майбутньої участі в соціальному управлінні – діяльності, спрямованій на забезпечення впорядкованості та

узгодженості в діях людей і організацій з метою досягнення окреслених суспільно значущих цілей [7, с. 268].

Багатоаспектність будь-якої соціальної ситуації, яка виступає предметом проектної діяльності, вимагає й одночасно сприяє оволодінню майбутнім фахівцем професійними компетенціями використання знання різних областей наук, тобто компетенціями генералізації знань, завдяки чому знання здобуває нові якості, його понятійними ознаками стають міждисциплінарність, узагальненість, системність, загально науковість, що відповідає міждисциплінарно-інтегративній сутності професійної соціально-педагогічної діяльності.

Наступна особливість методу проектів, принципово важлива в практичній підготовці майбутніх соціальних педагогів, – можливість його широкої модифікації на основі наступних типологічних ознак [9, с. 6]: домінуюча в проекті діяльність (дослідницька, пошукова, творча, рольова, прикладна (практико-орієнтована), ознайомлювально-орієнтуюча); предметно-змістова область (монопроект, міждисциплінарний проект); характер координації проекту (безпосередній, прихований); характер контактів (серед учасників однієї академічної групи, освітньої установи, представників різних установ тощо); кількість учасників проекту (один, пара, група); тривалість виконання проекту.

З нашої точки зору, така особливість відповідає характеристикам професійної соціально-педагогічної діяльності, таким, як поліфункціональна і полірольова наповненість, різноманітність клієнтів і об'єктів професійного впливу, множинність рівнів здійснення соціально-педагогічного втручання, різноманітність проблем, з приводу яких здійснюється це втручання.

Беззаперечну цінність у контексті розробки педагогічної системи формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів представляє технологічність методу проектів, що відповідає загальноновизнаній тенденції до технологізації професійної соціально-педагогічної діяльності.

Визнання методу проектів як технології вимагає характеристики змісту кожного з етапів.

Узагальнення досліджень проектного підходу в навчанні дозволяє визначити в якості першого етапу методу проектів формулювання мети. На даному етапі відбувається визначення значимої в дослідницькому, творчому, практичному плані проблеми, що вимагає інтегрованого знання, дослідницького пошуку для її рішення, прогнозування практичної, теоретичної і пізнавальної значимості передбачуваних результатів.

Наступним етапом є розробка або вибір шляхів виконання проекту. Він передбачає використання дослідницьких методів, які забезпечують певну послідовність дій: визначення проблематики й завдань, що випливають із неї, дослідження, висування гіпотез їхнього рішення (що припускає використання методів «мозкової атаки», «круглого стола» тощо), обговорення методів дослідження (статистичних методів,

експериментальних, спостережень тощо), визначення кількісного й якісного складу учасників проекту.

Змістом безпосередньої роботи над проектом як етапу технології є самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність студентів.

Етап оформлення результатів передбачає обговорення способів оформлення кінцевих результатів (презентацій, захисту, творчих звітів, переглядів тощо), збір, систематизацію й аналіз отриманих даних.

Завершальним етапом проектної технології є обговорення результатів роботи: підведення підсумків, оформлення результатів, їхня презентація; висновки, висування нових проблем дослідження.

Таким чином, проектна технологія за логікою алгоритму здійснення максимально наближена до соціально-педагогічної діяльності і передбачає виявлення проблеми, її діагностику, постановку мети, обґрунтування засобів досягнення мети, їх активізацію, рефлексію отриманих результатів.

Технологічність методу проектів уможливила введення до педагогічної системи формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів таких імітаційних форм як проект- та експерт-семінари. Принциповою відмінністю цих форм від власне навчальних проектів є предмет проектної діяльності: соціально-педагогічна проблема, ситуація тощо як реальні умови професійної діяльності спеціалістів бази практики, що значно підвищує прагматичність проекту: його результати виходять за рамки особисто значимого продукту, вони набувають ще й суспільної значимості, результат проектної діяльності безпосередньо використовується в процесі навчально-професійної діяльності на базах практики.

Відмінність цих різновидів семінару полягає в наступному: проект-семінари є формою презентації, захисту, обговорення проектів до їх реалізації на практиці, а експерт-семінари – формою групового аналізу результатів уже реалізованих проектів, оцінки ефективності, пошуку чинників успішності (неуспішності).

Наступним кроком розробки педагогічної системи формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів є характеристика функцій проектних технологій. Спираючись на дослідження проектного підходу в навчанні [2 – 9], ми визначаємо наступні функції.

Першою функцією є мотиваційна, яка активізує мислення, спонукає до діяльності. Безпосередня зануреність в проект, самостійне програвання (втілення) спроектованого трудового процесу оптимізують мотивацію до освітньої й навчально-професійної діяльності, відбувається посилення, уточнення, прояснення мотивів. Завдяки використанню в якості предмету проектної діяльності студентів реальних соціально-педагогічних ситуацій і умов професійної діяльності особиста мотивація здобуває характеру професійної, що сприяє формуванню професійної готовності майбутніх соціальних педагогів.

Наступна, інформаційна функція дозволяє розширити інформаційне поле студентів через змістовну наповнюваність проекту, реалізація якого вимагає отримання додаткових знань і відомостей в процесі самостійної роботи за допомогою різних джерел інформації.

Управлінська функція проектних технологій реалізується через поетапний розвиток проектувальних умінь і здібностей, що входять до складу загальних і професійних компетенцій.

Проектувальна функція забезпечує продуктивність освоєння професійної діяльності. У процесі роботи над проектом освоєння знаннями стає не сукупністю прийомів, а цілісністю освіти, обумовленим логікою роботи над проектом і одержанням реального продукту цієї діяльності, проектувальні вміння студентів в ході реалізації проекту стають властивостями особистості, здатної виконувати певні дії в заданих або нових умовах на основі сформованості проектувальних умінь. В підсумку навчальне проектування як процес, що має ціль, алгоритм, стандарт дій, забезпечує зміни існуючих об'єктів, систем з метою створення нового продукту.

Реалізація діагностичної функції проектних технологій полягає у визначенні рівня сформованості професійних характеристик майбутнього фахівця, порівнянні даного рівня з нормативними вимогами, в оцінюванні діяльності з розробки й реалізації проектів.

В цілому метод проектів формує не тільки готовність до застосування й використання відомих способів і методів рішення соціально-педагогічних проблем, але й здатність до самостійного пошуку рішень соціально-педагогічних ситуацій, до здійснення соціально-педагогічного проектування, стимулює устремління до соціально й особистісно значимих цілей, зацікавленість досягненням продуктивного результату.

Орієнтація на результат, який відповідає цільовій спрямованості соціально-педагогічної діяльності, посилює, уточнює, прояснює мотиви майбутнього фахівця, сприяє інтеграції особистісних і соціальних смислів. Отримання результату як підсумку діяльності, яка за змістом і засобами здійснення відповідає власне професійним параметрам, сприяє опануванню способами професійної дії, формуванню й поступовому усталенню всієї групи професійних здібностей. Результативний і процесуальний аспекти здійсненої діяльності виступають основою для педагогічної рефлексії, сприяють формуванню рефлексивних умінь.

Усе зазначене дозволяє стверджувати, що проектна діяльність студентів у процесі практики оптимізує процес формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів як інтегрованого утворення особистості в єдності ціннісно-сислового, операційного і рефлексивного компонентів.

Список використаної літератури

1. Хуторской А. В. Проблемы и технологии образовательного целеполагания / А. В. Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос». – 2006. –

22 августа. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www. eidos.ru/ journal/2006/0822-1.htm](http://www.eidos.ru/journal/2006/0822-1.htm) **2. Полат Е. С.** Метод проектов / Е. С. Полат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// distant.ioso.ru/project/meth%20project/ metod%20pro.htm](http://distant.ioso.ru/project/meth%20project/ metod%20pro.htm) **3. Джужук И. И.** Метод проектов в контексте личностно-ориентированного образования. Материалы к дидактическому исследованию / И. И. Джужук. – Ростов н/Д: «Феникс», 2005. – 159 с. **4. Загвязинский В. И.** Теория обучения : Современная интерпретация : Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. И. Загвязинский. – 2-е изд., испр. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 192 с. **5. Нові педагогічні та інформаційні технології в системі освіти / Під ред. Є. С. Полат.** – К. : Издат. Центр «Академия», 2000. – 357 с. **6. Селевко Г. К.** Энциклопедия образовательных технологий : в 2 т. / Г. К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2006. – Т.1. – 816 с. **7. Курбатов В. И., Курбатова О. В.** Социальное проектирование: Учебное пособие / В. И. Курбатов, О. В. Курбатова. – Ростов н/Д: «Феникс», 2001. – 416 с. **8. Прокопенко А. Ю.** Модель формирования темпоральной компетентности будущих социальных педагогов / А. Ю. Прокопенко // Современные проблемы науки и образования. – 2013. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.science-education.ru/108-9124 **9. Полат Е. С.** Метод проектов на уроках иностранного языка / Е. С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 2. – С. 3 – 10.

Ларионова Н. Б. Проектний метод у формуванні професійної готовності майбутніх соціальних педагогів у процесі навчальних практик

У статті на основі аналізу наукових праць розкрито основні аспекти використання методу проектів у процесі навчальних практик соціальних педагогів. Автором обґрунтовано роль проектної діяльності у формуванні у майбутніх фахівців професійної готовності як інтегрованого утворення особистості в єдності ціннісно-сміслового, операційного і рефлексивного компонентів: посилення, уточнення, прояснення мотивів, інтеграція особистісних і соціальних смислів професійної діяльності; опанування способами професійної дії, формування всієї групи професійних здібностей; активізація педагогічної рефлексії, формування рефлексивних умінь.

Ключові слова: проектний метод, проектна діяльність, формування професійної готовності, навчальні практики, майбутні соціальні педагоги.

Ларионова Н. Б. Проектный метод в формировании профессиональной готовности будущих социальных педагогов в процессе учебных практик

В статье раскрыты основные аспекты использования метода проектов в процессе учебных практик социальных педагогов, обоснована его роль в формировании профессиональной готовности как интегрированного

образования личности в единстве ценностно-смыслового, операционного и рефлексивного компонентов: усиление, уточнение, прояснение мотивов, интеграция личностных и социальных смыслов профессиональной деятельности; овладение способами профессионального действия, формирование профессиональных способностей; активизация педагогической рефлексии, формирование рефлексивных умений.

Ключевые слова: проектный метод, проектная деятельность, формирование профессиональной готовности, учебные практики, будущие социальные педагоги.

Larionova N. B. The Project Method in the Formation of Professional Readiness of Future Social Workers in the Process of Training Practices

In article on the basis of analysis of scientific work deals with the main aspects of the use in the process of practical training of social educators method of the projects as procedural technologies, which develops the potential of the individual and has a direction on the above subject search engine educational activities.

The author substantiated the role of project activities in the optimization of future specialists of professional readiness of both integrated education of the person in the unity of value-semantic, operational and reflective components.

As a result of the use of the method of projects in the process of training practices is strengthening, reinforcement, intensification, enhancement, the clarification clarification of motives, integration of personal and social meanings professional socio-pedagogical activities; mastering the ways of the professional actions, the formation of a whole group of professional capacities; enhancement of the pedagogical reflection, formation of reflexive skills.

Key words: project method, project activities, development of professional readiness, training, future social workers.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.

УДК 378.016:364-787.82

М. В. Панченко

**МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«ГАЛУЗЕВЕ ЗАКОНОДАВСТВО В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ»
МАЙБУТНІМ ФАХІВЦЯМ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ
НАСЕЛЕННЯ**

Здійснення основних прав людини всіма особами, що проживають у певній країні, може забезпечити насамперед відповідна держава, адже